JORDI XUCLÀ
(Ed.)

40 ANYS A LA UNIÓ EUROPEA
Balanç i propostes de futur

Marcial Pons
MADRID | BARCELONA | BUENOS AIRES | SÃO PAULO
2026

ÍNDEX

Pàg.

PRÒLEG. QUARANTA ANYS CAMINANT PLEGATS, UN PRINCIPI, *per Manuel Szapiro* 21

ESTUDI INTRODUCTORI. QUARANTA ANYS D'INTEGRACIÓ EUROPEA: TRANSFORMACIÓ, APORTACIÓ CATALANA I REPTES DE FUTUR, *per Jordi Xuclà* 25

I. BALANÇ 25

1. Un gir de fons en la història d'Espanya 25
2. L'impacte estructural: una modernització accelerada..... 29
3. Entrar en un sistema polític exigent..... 32
4. Balanç de les presidències espanyoles 33
5. El Procés de Barcelona: europeïtzar el Mediterrani 36
6. De receptor a actor: l'Espanya europea dels anys noranta..... 39
   - 6.1. Maastricht i la ciutadania europea 39
   - 6.2. Cohesió i euro: de beneficiària a valedora d'una determinada idea d'Europa..... 41
   - 6.3. L'ampliació a l'est i la defensa dels interessos propis 42
7. Transformació social i límits..... 44
   - 7.1. Una europeïtzació visible en la vida quotidiana 44
   - 7.2. Les fractures de la convergència 45
8. Seguretat, fronteres i acció exterior 46
   - 8.1. Schengen i frontera sud 46
   - 8.2. Cooperació policial i judicial: euroordre, Prüm i frontera sud 48

Pàg.

8.3. De la PESC als Balcans: una política exterior europea encara en construcció 49
8.4. De Solana a Borrell: Ucraïna, sancions i defensa europea..... 51
II. CATALUNYA A EUROPA 53
1. Temps de construcció de l'autogovern i impuls del regionalisme europeu..... 53
2. De la cooperació transfronterera a la participació de les Comunitats Autònomes a les institucions de la Unió 57
3. La influència positiva d'Europa en l'economia i la societat catalanes 60
III. EL PERQUÈ D'AQUEST LLIBRE I EL SEU CONTINGUT..... 63
IV. REFERÈNCIES..... 67

I.
QUARANTA ANYS DE CONSTRUCCIÓ EUROPEA: INSTITUCIONS, DRETS I CIUTADANIA

EXPLICAR EUROPA DES DE DINS, *per Jaume Duch* 73

I. ELS INICIS (1987)..... 73
II. LES AMPLIACIONS (1999-2007)..... 75
III. L'EUROPA POLÍTICA: DE LA CRISI ECONÒMICA PASSANT PEL BREXIT..... 77
IV. LES DARRERES ELECCIONS EUROPEES..... 79
V. ELS REPTES D'AVUI 80
VI. CONNECTAR EUROPA I CIUTADANS, UN FIL CONDUCTOR 81

MOVIMENT EUROPEU: 40 ANYS A LA UNIÓ EUROPEA, UNA MIRADA CATALANA, *per Xavier Prats Monné* 85

I. FORÇA I FRAGILTAT DEL PROJECTE EUROPEU 85
II. EUROPA ENTRE MERCATS I VIDES 87
III. QUARANTA ANYS D'EUROPA SOCIAL: PROMESES, INSTRUMENTS I LÍMITS 88
IV. DEL MÓN ESTABLE A LA CRISI PERMANENT 92
V. GLOBALITZACIÓ I DESIGUALTAT..... 93
VI. REESCRIURE EL CONTRACTE SOCIAL 95
VII.ÉS POSSIBLE UNA EUROPA MILLOR?..... 96

Pàg.

CATALUNYA I EL GRAN RELAT EUROPEU (1986-2026): CONSCIÈNCIA HISTÒRICA I AMBICIÓ DE FUTUR, *per Martí Grau i Segú* 101

I. CATALUNYA, UN UNICUM EUROPEU? 104
II. ARQUEOLOGIA DE L'OPTIMISME EUROPEU 110
III. EL MEU PUNT D'OBSERVACIÓ 117
IV. EL PENSAMENT PER A L'ACCIÓ A L'ABAST DE CATALUNYA..... 120

LA CARTA DELS DRETS FONAMENTALS DE LA UNIÓ EUROPEA: UN DIAMANT EN BRUT DEL CONSTITUCIONALISME EUROPEU, *per Maria Mut Bosque*..... 125

I. INTRODUCCIÓ 125
II. CONSTRUCCIÓ D'UN SISTEMA COMUNITARI PROPI DE PROTECCIÓ DRETS FONAMENTALS 128
III. LA INNOVACIÓ EN L'ELABORACIÓ DE LA CARTA DELS DRETS FONAMENTALS DE LA UNIÓ EUROPEA: UN NOU MODEL DE PRODUCCIÓ DEL DRET PRIMARI COMUNITARI..... 131
IV. LA INNOVACIÓ MATERIAL DE LA CARTA: AMPLIACIÓ DEL CATÀLEG DE DRETS FONAMENTALS DAVANT ELS REPTES CONTEMPORANIS 133
1. Drets vinculats a la bioètica i a la genètica..... 133
2. Drets vinculats als drets de protecció de dades..... 135
3. Drets específics sobre els drets dels infants, de la gent gran i de les persones amb discapacitat 136
4. Principis específics sobre protecció als consumidors..... 137
5. Principis específics sobre protecció del medi ambient..... 138
6. Drets vinculats a la transparència i bona administració 139
V. CONCLUSIONS..... 140
VI. BIBLIOGRAFIA..... 141

EUROPA DES DE PROP: MUNICIPIS, CIUTATS EN LA CONSTRUCCIÓ EUROPEA DES DE CATALUNYA (1986-2026), *per Dolors Camats i Paola Lo Cascio* 143

I. INTRODUCCIÓ: EUROPA ES CONSTRUEIX A PROP..... 143
II. CAP A EUROPA, ABANS D'ENTRAR A EUROPA..... 144
III. 1986-1992: EUROPA I LA REVOLUCIÓ MUNICIPAL: XARXES, DEMOCRÀCIA I TRANSFORMACIÓ LOCAL..... 146

Pàg.

IV. 1992-2008: L'EMERGÈNCIA DE L'EUROPA DE LES CIUTATS 149
V. 2008-2020: CRISI I RESILIÈNCIA LOCAL 151
VI. 2020-2026: LA REACTIVACIÓ EUROPEA DES DEL TERRITORI 153
VII. CONCLUSIONS 155

II.
EDUCACIÓ, CULTURA, IDENTITAT I CONEIXEMENT EUROPEU

EUROPA EN MOVIMENT: MEMÒRIA, IDENTITAT, CULTURA I FUTUR COMPARTIT, *per Ana M. Palomo-Chinarro* 159

I. PREÀMBUL 159
II. DIFERENTS ESTADIS D'UNA REFLEXIÓ PERSONAL I COL·LECTIVA 162
1. Introducció 162
2. A propòsit d'una identitat europea 165
3. De com les polítiques educatives i culturals han contribuït a sostenir aquesta identitat sòlida i fràgil al mateix temps .. 168
4. Arriba el moment de comprovar la resistència de la identitat europea 171
III. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (SELECCIÓ) 174

L'ESPAI EUROPEU D'EDUCACIÓ SUPERIOR COM A INFRAESTRUCTURA EUROPEA. MOBILITAT, CONFIANÇA I ALIANCES UNIVERSITÀRIES EN EL MARC DELS 40 ANYS DE LA UNIÓ EUROPEA, *per Àngels Fitó i Pastora Martínez Samper* 175

I. EUROPA I L'EEES EN UN MOMENT DE REDEFINICIÓ 175
II. ERASMUS: DE LA MOBILITAT EDUCATIVA A UNA CIUTADANIA EUROPEA VISCUDA 176
III. DEL PROCÉS DE BOLONYA A UN ECOSISTEMA DE CONFIANÇA 177
IV. UN ESPAI EUROPEU «MÉS ENLLÀ» DE LA UNIÓ: ESCALA, DIVERSITAT I COHESIÓ 179
V. ELS REPTES DE L'EDUCACIÓ SUPERIOR: ASSOLIMENTS, BRETXES I TENSIONS QUAN L'OPORTUNITAT NO ES DISTRIBUEIX PER IGUAL 180

Pàg.

VI. L'HORITZÓ 2030: INCLUSIÓ, INNOVACIÓ I INTEROPERABILITAT 181
1. Inclusió: democratitzar l'accés i l'èxit educatiu 182
2. Innovació: respondre a les transicions tecnològica i verda sense perdre la missió pública 182
3. Interoperabilitat: reduir friccions, accelerar el reconeixement i crear dades fiables 183
VII. PRODUCTIVITAT, COMPETITIVITAT I CONEIXEMENT: PER QUÈ L'EEES IMPORTA PER A L'AUTONOMIA EUROPEA 184
VIII. LES ALIANCES D'UNIVERSITATS EUROPEES: DE LA INFRAESTRUCTURA A LA «SUPRAESTRUCTURA» 185
IX. CATALUNYA I L'EEES: OPORTUNITATS I RESPONSABILITATS 186
X. CONCLUSIONS: APRENENTATGES DE L'EEES PER A L'EUROPA FUTURA 187
XI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (SELECCIÓ) 187

LA RECERCA I LA INNOVACIÓ A LA UNIÓ EUROPEA: MOTOR DE COMPETITIVITAT I DE BENESTAR, *per Teresa Riera Madurell* 189

I. INTRODUCCIÓ 189
II. ELS FONAMENTS D'UNA POLÍTICA CIENTÍFICA EUROPEA (1951–1980) 191
III. ELS PRIMERS PROGRAMES MARC 192
IV. L'ESTRATÈGIA DE LISBOA I LA CONFIGURACIÓ DE L'ESPAI EUROPEU DE RECERCA (ERA) 195
V. EL SETÈ PROGRAMA MARC (FP7): RECERCA D'EXCEL·LÈNCIA I MILLOR PROJECCIÓ INTERNACIONAL 197
VI. EUROPA 2020: CREIXEMENT INTEL·LIGENT, SOSTENIBLE I INTEGRADOR 198
VII. HORITZÓ 2020: INTEGRACIÓ DE RECERCA I INNOVACIÓ. 198
VIII. RISE: ASSESSORAMENT ESTRATÈGIC PER LA POLÍTICA CIENTÍFICA DE LA UE 200
IX. HORITZÓ EUROPA: MILLORAR L'IMPACTE I L'EXCEL·LÈNCIA DE LA INNOVACIÓ 201
X. L'INFORME HEITOR: ALINEAR, ACTUAR, ACCELERAR 202
XI. CATALUNYA A L'AVANTGUARDA DE LA RECERCA I LA INNOVACIÓ 203

Pàg.

XII. BARCELONA SEU DEL SUPERCOMPUTADOR MARENOSTRUM I DE LA DIPLOMÀCIA CIENTÍFICA A LA MEDITERRÀNIA 205
XIII. REFLEXIÓ FINAL 207

EL BATEC D'EUROPA: JOVENTUT, PARADIPLOMÀCIA I EL FUTUR DE L'UNIÓ, *per Francesc Almendros Viladerrams* 209

I. LA METAMORFOSI DE LA CIUTADANIA GUIADA PER L'IMPULS JOVE 209
II. EL COL·LAPSE DEMOGRÀFIC I L'HEGEMONIA DE LA GERONTOCRÀCIA 210
1. Envelliment poblacional i distorsió de l'electorat 211
2. Composició del Parlament Europeu: una representació estancada 212
3. L'evolució del vot jove: de l'abstenció a la mobilització per causes 212
III. PARADIPLOMÀCIA I LA REPRESENTACIÓ JUVENIL A EUROPA 214
1. El lideratge pioner: El CNJC i l'acció juvenil europea des de Catalunya 214
IV. DE L'UTILITARISME INSTITUCIONAL A L'«EU YOUTH TEST»: AVENÇOS I PERSISTÈNCIA DEL TOKENISME EN LA PARTICIPACIÓ JUVENIL EUROPEA 216
1. El Mètode Obert de Coordinació i la Nova Estratègia (2019-2027) 216
2. La persistent realitat: tokenisme crònic i manca de poder real 217
V. ENTRE L'HABITATGE I EL CLIMA: EL REPTE DE L'EQUITAT INTERGENERACIONAL 217
1. Precarietat i la resposta als desafiaments socioeconòmics .. 218
2. L'Emergència de l'habitatge 218
3. Governança climàtica i justícia intergeneracional 219
VI. L'IMPACTE IDENTITARI D'ERASMUS+ I LES EXIGÈNCIES DEL MODEL DRAGHI 219
1. L'Informe Draghi i el multimilionari Fons Formatiu i de Creixement Futur 221
VII. LA RESILIÈNCIA DEMOCRÀTICA I EL «GEN Z EFFECT» 222
1. Geòrgia: dels activistes als repressius carrers de Tbilissi.... 222

Pàg.

2. L'Eix de Moldàvia: disputa electoral i «sobirania cibernètica» a l'Est 223
VIII. UN BATEC JOVE I FORT: EL NOU RUMB D'UNA EUROPA PER VIURE I DECIDIR 224
IX. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES..... 225

SOTA LA CÚPULA DE BARCELÓ, EL MÓN DEGOTA, *per Sofia Cánovas Pereda*..... 231

I. INTRODUCCIÓ 232
II. SOTA LA CÚPULA DE BARCELÓ: EL QUE EL MULTILATERALISME PROMET 233
1. Les sirenes 233
2. La cúpula: l'artista, el desert i la gravetat invertida 234
3. La mecànica invisible: el que no apareix als comunicats.... 235
4. La bretxa com a concepte analític central 236
5. Pau Casals i la voluntat de justícia..... 238
III. DEL MULTILATERALISME AL DESORDRE: ANATOMIA D'UNA FRACTURA SISTÈMICA 239
1. L'arquitectura de 1945 i les seves contradiccions fundacionals 239
2. Ucraïna: la guerra, la foscor i la prova sistèmica 240
3. La nova lògica de poder: del Departament de Defensa al Despatx Oval 241
4. La implosió del finançament humanitari: la bretxa que Europa no va poder tancar 242
IV. LA GOVERNANÇA TECNOLIGARCA: EL PODER QUE EL DRET INTERNACIONAL NO VA PREVEURE 243
1. Del poder dels estats al poder de les plataformes..... 243
2. Desinformació, privacitat i seguretat de la informació 244
3. La crisi de salut mental dels adolescents: quan el disseny és l'arma..... 245
4. El marc regulatori i les mesures necessàries 246
V. LA POLARITZACIÓ GEOPOLÍTICA I LA CRISI DE LEGITIMITAT DEL MULTILATERALISME 245
1. Normes sense poder, poder sense normes: la bifurcació 245
2. El Sud Global: d'objecte de la política exterior a subjecte geopolític irreversible 247
3. El dividend demogràfic africà i la cohesió social europea..... 249
4. La reforma del CSNU: el vet, Àfrica i la coherència europea 249
5. La fragmentació europea i la urgència d'una sola veu 250

Pàg.

VI. *WOMEN, PEACE AND SECURITY:* L'AGENDA QUE EL MULTILATERALISME NO POT AJORNAR..... 251
VII. CONCLUSIONS: CAP A UN MULTILATERALISME DE LA COHERÈNCIA..... 252
1. El diagnòstic: doble erosió, desordre, una sola resposta 252
2. Europa: potència normativa i autonomia estratègica..... 252
3. Recomanacions per a la Unió Europea 252
4. Epíleg: la cúpula, el desordre i la promesa 254
VIII. ANNEX: LES SET TESIS ANALÍTIQUES CENTRALS 255
IX. BIBLIOGRAFIA..... 257

III:
ECONOMÍA POLÍTICA DE LA INTEGRACIÓ: EURO, FISCALITAT, COMPETITIVITAT I TRANSICIÓ VERDA

LA UNIÓ EUROPEA EN UN NOU ESCENARI MUNDIAL, *per Jordi Gual* 261

I. EL GIR DELS ESTATS UNITS I EL RETORN DEL PODER DUR 261
II. COM HA DE REACCIONAR LA UE? GOVERNANÇA I PRIORITATS..... 265
III. AMPLIACIÓ: UNA DECISIÓ GEOPOLÍTICA I UN REPTE INSTITUCIONAL 267
IV. L'AGENDA ECONÒMICA PENDENT: PRODUCTIVITAT, INVERSIÓ I REGULACIÓ 269
V. L'OPORTUNITAT D'EUROPA..... 274

CATALUNYA I ESPANYA EN LA EUROPA DE L'EURO, *per Xavier Vidal-Folch* 277

I. ABANS DE NÉIXER, JA HI EREN..... 277
II. UNA PARTICULAR INTENSITAT CATALANA 279
III. UN LLOC EN EL MÓN GLOBALITZAT 281
IV. L'ECONOMIA: APORTACIONS D'EUROPA A ESPANYA.... 282
V. L'EUROPA DE L'EURO COM A NECESSITAT..... 285
VI. LA GRAN RECESSIÓ I LA CRISI DEL DEUTE SOBIRÀ..... 289
VII. EL TRIENNI REFUNDADOR 295
VIII. EL LIDERATGE DEL SUD I D'ESPANYA 298
IX. COM ESPANYA CONTRIBUEIX A EUROPA 300

Pàg.

CAP A L'HARMONITZACIÓ FISCAL A EUROPA. UNA VISIÓ ESPECÍFICA DELS IMPOSTOS SOBRE EL CAPITAL, *per Joan Corona* 307

I. LA INCIDÈNCIA FISCAL SOBRE ELS FLUXOS DE COMERÇ, CAPITAL I TREBALL 308
II. QUÈ S'ENTÉN PER HARMONITZACIÓ FISCAL? 310
III. LA CONCEPCIÓ DE L'HARMONITZACIÓ FISCAL A EUROPA 311
IV. OBJECTIUS DE L'HARMONITZACIÓ FISCAL A LA UNIÓ EUROPEA 315
V. ANÀLISI ESTRATÈGICA DE L'HARMONITZACIÓ FISCAL A LA UNIÓ EUROPEA 316
1. Perspectives polític-econòmiques 316
VI. EL JOC D'ESTRATÈGIES A LA UNIÓ EUROPEA 318
VII. L'HARMONITZACIÓ FISCAL: COMPETÈNCIA O COORDINACIÓ? 322
1. La competència fiscal 322
2. La coordinació fiscal 324
3. La tributació de les rendes del capital a la Unió Europea: harmonització o diversitat? 326

40 ANYS A LA UE: MOTOR PER A CATALUNYA, PALANCA DE CANVI PER A ALTRES, *per Inmaculada Riera i Reñé* 329

I. INTRODUCCIÓ 329
II. CATALUNYA L'ANY 1986: UNA ECONOMIA OBERTA, INDUSTRIAL I RELATIVAMENT AVANÇADA 330
III. PRINCIPALS FITES EN LES ÚLTIMES QUATRE DÈCADES 332
1. De la integració europea 332
2. L'euro i les seves implicacions en el procés d'integració 334
IV. ELS MECANISMES DE TRANSMISSIÓ DE L'IMPACTE EUROPEU 335
V. QUÈ VA SUPOSAR PER AL TEIXIT EMPRESARIAL CATALÀ 338
1. Obertura exterior i internacionalització de l'empresa catalana 338
2. Reestructuració del teixit productiu: més serveis, però també un nucli industrial persistent 341
3. Productivitat, inversió i mida empresarial: el principal límit estructural 342
4. Innovació, R+D i política europea de transformació productiva. 344
VI. REPTES EN LA NOVA FASE EUROPEA 347

Pàg.

1. Reptes per a la Unió Europea..... 347
2. Reptes per a Catalunya en el nou marc europeu 349

VII. APUNTS PERSONALS SOBRE EUROPA..... 352
VIII. CONCLUSIONS 356
IX. BIBLIOGRAFIA 358

D'UN LLEGAT AMBIENTAL DEGRADAT AL PACTE VERD: 40 ANYS DE POLÍTIQUES AMBIENTALS A CATALUNYA, *per Susanna Rivero-Bauchman* 361

I. INTRODUCCIÓ..... 361
II. CONTEXT HISTÒRIC: PRIMERS 20 ANYS (1986-2006)..... 362
III. CONSOLIDACIÓ I REPTES POLÍTICS (2006-2026) 364
IV. AIGUA I SANEJAMENT..... 366
V. RESIDUS I ECONOMIA CIRCULAR..... 368
VI. BIODIVERSITAT I PATRIMONI NATURAL..... 370
VII. QUALITAT DE L'AIRE 372
VIII. CANVI CLIMÀTIC 373
IX. EL FINANÇAMENT EUROPEU, EL MOTOR DE LA PRIMERA TRANSICIÓ ECOLÒGICA CATALANA..... 375
X. ALINEACIÓ AMB EL PACTE VERD I REPTES DE FUTUR 377
XI. CONCLUSIONS 379
XII. REFERÈNCIES..... 380

IV.
EUROPA AL MÓN: POLÍTICA EXTERIOR, MEDITERRANI, MIGRACIONS, SEGURETAT I DEFENSA

LLIÇONS I OPORTUNITATS D'UNA JOVE POLÍTICA EXTERIOR QUE SUMA ENCERTS I FRACASSOS, *per Cristina Gallach*..... 385

I. PERSISTÈNCIA, TENACITAT I LIDERATGE..... 386
II. DE LA IMAGINACIÓ I LA PACIÈNCIA ESTRATÈGICA A UNA PARÀLISI PATÈTICA..... 387
III. IRAQ 2003, IRAN 2026. DOS ESCENARIS DIFERENTS..... 388
IV. LA DIVISIÓ QUE PORTA A LA INACCIÓ..... 389
V. CAUTELA INCOMPRENSIBLE QUAN LA NORMA I EL DRET SÓN LA BASE DE LA UE..... 391

Pàg.

VI. L'IMPACTE DE LA INCOHERÈNCIA I LA DOBLE VARA .. 392
VII. NORMES, ESTRUCTURES, INSTITUCIONS, PERÒ SOBRETOT VOLUNTAT POLÍTICA 393
VIII. UN MOMENT DECISIU 394

40 ANYS A LA UNIÓ EUROPEA. CONSTRUIR EUROPA A LES FRONTERES, *per Joaquim Llimona Balcells* 397

I. UNA PROJECCIÓ EXTERIOR NECESSÀRIA..... 397
II. ÀMBITS CLAU DE LA POLÍTICA EUROPEA I MEDITERRÀNIA DE CATALUNYA..... 398
III. LA COOPERACIÓ TRANSFRONTERERA: ELS PIRINEUS 401
1. La Comunitat de Treball dels Pirineus 401
1.1. Programes europeus. Projectes 403
1.2. Implicació dels actors 403
1.3. Una estratègica pirinenca 404
1.4. La CTP a Europa 405
2. Altres estructures 405
IV. A MODE DE CONCLUSIÓ 406

UNA INTEGRACIÓ EN TENSIÓ: MIGRACIÓ, SEGURETAT I FRONTERES EN ELS 40 ANYS D'ESPANYA A LA UNIÓ EUROPEA, *per Anna Terrón* 407

I. INTRODUCCIÓ..... 407
II. ADHESIÓ, FRONTERES I MOBILITAT: CAP A UN ESPAI SENSE FRONTERES INTERIORS 409
III. MAASTRICHT: LA INSTITUCIONALITZACIÓ DELS AFERS DE JUSTÍCIA I INTERIOR I ELS SEUS LÍMITS..... 410
IV. D'AMSTERDAM A TAMPERE: CREACIÓ I IMPULS DE L'ESPAI DE LLIBERTAT, SEGURETAT I JUSTÍCIA 412
1. Seguretat i justícia: reconeixement mutu i arquitectura operativa..... 414
2. Migració i asil: un programa ambiciós..... 414
3. La posició espanyola: suport a la integració i primeres tensions..... 415
V. DE TAMPERE A LISBOA: DESPLEGAMENT I DESEQUILIBRIS EN LA CONSTRUCCIÓ DE L'ELSJ (1999–2009)..... 417
1. La lluita contra el terrorisme: el Consell de Laeken 417
2. La posició espanyola..... 418

Pàg.

3. Migració i asil: securitització i límits de la integració 419
4. La posició espanyola..... 420
5. Cap a Lisboa: ampliació, tensions i límits del model..... 421

VI. EL TRACTAT DE LISBOA: INTEGRACIÓ JURÍDICA, DRETS FONAMENTALS I REFORÇ INSTITUCIONAL..... 422

1. Seguretat: consolidació i governança operativa 423
2. Migració i asil: de la crisi de 2015 al nou Pacte 424
3. La posició espanyola: convergència i especificitats 426

VII. CONCLUSIONS I REPTES DE FUTUR 427
VIII. BIBLIOGRAFIA 428

LA POLÍTICA EUROMEDITERRÀNIA EN EL CONTEXT GEOPOLÍTIC ACTUAL. UNA MIRADA CATALANA EN EL 40 ANIVERSARI DE L'INGRÉS D'ESPANYA A EUROPA, *per Senén Florensa*..... 429

I. LA NOVA GEOPOLÍTICA D'UN MÓN CONVULS 429
II. QUARANTA ANYS D'ESPANYA I CATALUNYA A EUROPA. L'IMPULS D'UNA POLÍTICA EUROMEDITERRÀNIA 431
III. DE LA POLÍTICA EUROPEA DE VEÏNATGE A LA UNIÓ PEL MEDITERRANI 436
IV. QUIN BALANÇ DE LA POLÍTICA EUROMEDITERRÀNIA? 438
V. BIBLIOGRAFIA..... 440

ECONOMIA I POLÍTICA PER A LA SEGURETAT I DEFENSA DE LA UE, *per Xavier Ferrer i Junqué*..... 443

I. INTRODUCCIÓ 443
II. LA SITUACIÓ GEO ESTRATÈGICA GLOBAL..... 444

1. Els límits de la Unió Europea 444
2. La demografia i les migracions 446
3. Un món global 446
4. Xina i Índia i estats emergents. Els Brics i el Sud Global 447
5. La importància de les xarxes socials i les *fake news*. La irrupció de la Intel·ligència Artificial..... 448

III. ANTECEDENTS I ACTUALITAT DE LA SEGURETAT I DEFENSA A LA UE 448
IV. LA PERCEPCIÓ DE LA CIUTADANIA RESPECTE A LA POLÍTICA DE SEGURETAT I DEFENSA 450
V. LES CAPACITATS MILITARS DELS ESTATS 451

1. Capacitats nuclears 452

Pàg.

2. Capacitats convencionals 452
VI. ELS CONDICIONANTS GEOPOLÍTICS I ECONÒMICS ACTUALS 455
1. Les forces armades 456
2. Els serveis d'intel·ligència 456
3. La despesa en defensa 457
4. El Producte Interior Brut (PIB) 457
5. Les variables econòmiques i socials 457
6. Els condicionants de la geopolítica actual 457
VII. CONCLUSIÓ 459
VIII. BIBLIOGRAFIA 460

BIOGRAFIES DELS AUTORS 461

QUARANTA ANYS CAMINANT PLEGATS, UN PRINCIPI

Manuel Szapiro
Director de la Representació de la Comissió Europea a Barcelona

La publicació que llegiu neix d'una iniciativa conjunta del Consell Català del Moviment Europeu sota el lideratge del seu president, Jordi Xuclà, i de la Representació de la Comissió Europea a Barcelona i, sobretot, del desig de contribuir a la reflexió sobre el que han significat els quaranta anys de pertinença a la UE amb una mirada de futur.

Entenem aquestes quatre dècades com un camí compartit i de doble via, al llarg del qual Catalunya i el conjunt d'Espanya han viscut un període excepcional de transformació radical, alhora que han contribuït activament a la construcció i als èxits del projecte europeu.

Són quaranta anys que han estat testimonis d'avenços democràtics, socials, econòmics i mediambientals innegables, així com de desafiaments que hem anat superant amb esforç i col·laboració. Europa i el món sencer també han canviat radicalment des d'aquell gener de 1986 en què Espanya i Portugal van passar a formar part de la llavors Comunitat Econòmica Europea.

Des d'aleshores, el PIB real d'Espanya s'ha doblat i els llocs de feina han passat d'uns onze milions a més de vint-i-dos milions. Amb l'adhesió al «club europeu» les nostres empreses es van obrir a un mercat que actualment inclou més de 450 milions de consumidors i oportunitats sense precedents en mercats exteriors. Els fons estructurals i, en els darrers quatre anys, el pla històric de recuperació i resiliència han permès modernitzar l'economia, les infraestructures i els serveis de proximitat, cosa que ha contribuït clarament a la cohesió regional i social. Catalunya ha estat capdavantera amb la captació

de prop de 10 000 milions d'euros del pla NextGenerationEU i destaca per la seva capacitat d'atracció de finançament cap a projectes europeus i empreses amb impacte al territori. La nostra ampliació i integració no només ens han portat beneficis evidents en l'àmbit econòmic, sinó que també ens han fet avançar en àmbits com ara la recerca, la innovació, la industrialització, l'agricultura, la lluita contra les discriminacions i la protecció del medi ambient, entre d'altres. I no podem oblidar totes les oportunitats per viatjar, estudiar, treballar i viure en altres països de la UE, que han reforçat uns llaços inextricables amb la resta d'Europa.

Com no pot ser d'una altra manera en un camí compartit, l'enriquiment no va en sentit únic. Espanya s'ha convertit en un Estat membre decisiu pel projecte europeu: ha defensat l'euro, les ampliacions, ha contribuït decisivament a la política de cohesió, a la transició industrial, energètica i digital, a la seguretat i al reforç de les nostres relacions amb l'Amèrica Llatina, l'Àfrica i la Mediterrània. Catalunya n'és una peça clau gràcies al seu dinamisme emprenedor i associatiu, la seva obertura al món i la seva vocació clarament europeista.

Tot i els avenços, el cert és que el camí no ha estat sempre fàcil. Hem travessat moments difícils, des de la crisi econòmica del 2009-2010, passant pel Brèxit o, més recentment, la pandèmia de COVID-19. I no ens enganyem: els reptes geopolítics que tenim al davant són immensos. Aquest quarantè aniversari ha coincidit amb el quart any de la guerra d'agressió de Rússia contra Ucraïna, que s'ha convertit en la primera línia de front per a la defensa de la nostra seguretat i dels nostres valors comuns. Hem de fer front a un nombre creixent de conflictes armats i híbrids arreu del món, a ingerències estrangeres en les nostres democràcies, a l'auge dels populismes i les tendències autoritàries, a desafiaments recurrents al multilateralisme i a l'ordre internacional, als efectes nocius i duradors del canvi climàtic i de la pèrdua de biodiversitat... Vivim en un món imprevisible que ens recorda a cada pas la rellevància de la nostra unitat i la importància de la UE com a pol d'estabilitat i ancoratge per la pau, la solidaritat, la prosperitat sostenible i la cohesió social.

Per tant, no podem restar instal·lats en la nostàlgia del món que deixem enrere, però podem aprofitar millor tot el que hem anant construint al llarg d'aquestes dècades i no dubtar mai en posar-ho encara més en valor: poder de negociació i persuasió, capacitat d'atracció, respecte mutu, defensa dels drets humans i protecció del planeta, juntament amb un model de benestar únic al món i una capacitat inigualable per teixir aliances internacionals sòlides, basades en la confiança i la previsibilitat.

Per això tenim la profunda convicció que el món necessita més Europa, no menys. Els països candidats i els nostres països membres en són ben conscients.

De fet, quaranta anys després de l'adhesió d'Espanya a la UE, la societat catalana segueix compromesa amb el projecte europeu. Segons una enquesta del Centre d'Estudis d'Opinió realitzada amb motiu de l'aniversari de l'adhesió, prop d'un 70 per 100 dels catalans considera que la pertinença a la UE ha estat positiva, el 87 per 100 vol que Catalunya continuï participant en programes europeus, el 82 per 100 està a favor d'una política comuna de seguretat i defensa i el 89 per 100 aposta per una resposta europea conjunta en cas de conflicte.

Aquests quaranta anys són un principi, una fita en aquest camí compartit. Per abordar els pròxims quaranta anys no només hem de mirar al retrovisor sinó també marcar al navegador on volem anar. Les contribucions que hem recopilat aquí contribueixen a aquesta navegació col·lectiva parlant-nos, des d'òptiques i plantejaments ben diversos, del que hem estat, del que som i del que volem aconseguir tots plegats.

Bona lectura.

ESTUDI INTRODUCTORI. QUARANTA ANYS D'INTEGRACIÓ EUROPEA: TRANSFORMACIÓ, APORTACIÓ CATALANA I REPTES DE FUTUR

Jordi Xuclà [1]

I. BALANÇ

1. Un gir de fons en la història d'Espanya

L'adhesió d'Espanya a les Comunitats Europees, formalitzada el 12 de juny de 1985 i efectiva des de l'1 de gener de 1986, constitueix un dels grans canvis de la història contemporània del conjunt de l'Estat i la culminació d'una vocació de llarg recorregut de la societat catalana. La seva importància no rau únicament en l'obertura econòmica, en l'accés al mercat comú o en els efectes modernitzadors posteriors. Rau en una correcció, en podem dir una rectificació, històrica de llarg abast i significat. Espanya, que havia quedat fora dels tractats de París de 1951 i de Roma de 1957 per la llosa política del règim franquista, recuperava o entrava per primer cop, bon tema de discussió, en el procés de construcció europea. Europeisme en format institucional, Espanya no l'havia conegut mai. Europeisme en l'àmbit associatiu, polític i en el camp dels ideals, sí que havia existit i d'una manera molt destacada a Catalunya. Aquesta absència de la dimensió institucional havia tingut conseqüències de mentalitat política i de desenvolupament cultural. L'adhesió tanca aquest desacoblament dramàtic i lliga el futur del país a un marc de democràcia, economia oberta i integració continental.

[1] President del Consell Català del Moviment Europeu.

La idea d'Europa havia actuat a Espanya, durant dècades, com un punt de referència, com un horitzó d'un futur millor i democràtic. Un punt de referència extern perquè representava l'espai polític del qual el franquisme havia exclòs el país. I un punt de trobada intern perquè operava com a criteri de referència i interlocució per a l'oposició democràtica i com a horitzó de normalització institucional. Europa va ser el far del procés polític espanyol cap a la democràcia i la normalització. Durant el franquisme i també després, Europa va actuar com a horitzó per mesurar el retard polític espanyol i per imaginar-ne la sortida.

Aquest fil de vocació europeista té uns interessants precedents que cal recordar i reivindicar. Al Congrés de La Haia de 1948, convocat per posar en marxa un projecte polític europeu de reconciliació, s'hi troba la llavor de la idea de compartir sobirania per evitar nous conflictes. Un dels protagonistes d'aquest moment, Denis de Rougemont, escriu: «Europa s'ha d'unir o tornarà inevitablement a la guerra. La nació absoluta porta a la guerra, la federació porta a la pau». Allí hi eren com a delegats de l'exili republicà Josep Trueta, Josep Xirau, Salvador de Madariaga i Indalecio Prieto. També una delegació del govern basc encapçalada per José Antonio Aguirre. El projecte europeu neix de manera accelerada, també, per construir un bloc de països democràtics que parin l'expansió del comunisme. Els que dissenyen la trobada de La Haia, Winston Churchill, Paul-Henri Spaak, Henri Brugmans i Józef Retinger, ja busquen antifranquistes demòcrates que hi puguin participar i que puguin ser llavor d'un futur europeu i democràtic per a Espanya. Una política en temps de la guerra freda que vol falcar alhora la democràcia i l'anticomunisme.

Poc després, el febrer de 1949, es crea a París el Consell Federal Espanyol del Moviment Europeu presidit per Madariaga i el juny del mateix any el Consell Català del Moviment Europeu presidit per Carles Pi i Sunyer. Eren les conseqüències de la fundació del Moviment Europeu Internacional el 1948 i de les seves seccions estatals. La connexió entre europeisme i l'horitzó d'una futura democràcia espanyola quedava establerta ja en aquell moment.

Aquest europeisme d'oposició, les activitats a l'exili i singularment el Congrés de Munic de 1962 (punt de reconciliació i de definició dels fonaments de la Transició espanyola) expliquen en gran mesura els fracassos del franquisme per intentar obrir-se pas en les institucions europees. El règim presentà una primera sol·licitud d'adhesió a la Comunitat Econòmica Europea el 9 de febrer de 1962. La CEE no podia integrar un règim que no compartia els principis bàsics europeistes. La guerra freda va ser un baló d'oxigen pel règim a partir de 1949 però no li va donar la carta d'homologació a les democràcies. El mateix 1962, el Congrés de Munic, desqualificat per la propaganda franquis-

ta com a «contuberni», reuneix per primera vegada oposició interior i exterior sota els clars auspicis del Moviment Europeu Internacional i especialment del seu secretari general, Robert van Schendel. Madariaga diu en un dels seus discursos més recordats de la trobada que la guerra civil espanyola «va acabar a Munic».

Quan mor Franco i s'obre la Transició, la qüestió europea entra de ple en el programa polític del futur immediat, com un horitzó desitjat per la quasi totalitat de les forces polítiques. En el segon govern de la Monarquia, presidit per Adolfo Suárez, Marcelino Oreja és nomenat ministre d'Afers Exteriors i presenta la segona sol·licitud d'ingrés a la Comunitat Europea el 5 de juny de 1977. En pocs mesos l'acceleració política és trepidant: sol·licitud d'ingrés a la CEE i senyals raonables que l'ingrés al Consell d'Europa pot ser una realitat fins i tot abans de l'aprovació de la Constitució. El 20 de setembre de 1977 el Congrés dels Diputats viu el primer debat democràtic de política exterior després de més de quaranta anys. La política exterior es torna a parlamentaritzar. Oreja presenta les línies generals de la política exterior del govern (que ell vol europea i atlantista però Suárez el frena i l'acaba cessant per aquesta segona vocació). El diputat Anton Cañellas de Minoria Catalana, home del Moviment Europeu català, és l'únic que recorda la presència de delegats antifranquistes a La Haia, demana l'ingrés al Consell d'Europa i repassa la vocació europea catalana. El 24 de novembre del mateix any, Espanya ingressava com a membre del Consell d'Europa abans de l'aprovació de la Constitució, un cas sense precedents i singular en el més antic organisme internacional paneuropeu.

L'ingrés al Consell d'Europa mereix una atenció particular. Va tenir un valor molt superior al que se li sol atribuir. Espanya hi entra abans de l'aprovació de la Constitució com un missatge de suport de democràcies europees que consideraven la Transició espanyola prou creïble i prou sòlida per anticipar aquest reconeixement. L'ingrés servia per fer un cop més el que és una manera d'operar de l'organisme: el càstig (durs informes sobre Espanya des de 1964) i l'estímul perquè amb la firma de l'adhesió al Conveni Europeu de Drets Humans, la redacció de la Constitució, en procés en aquell moment, quedava positivament condicionada als estàndards de les democràcies europees. Feia quasi irreversible el camí cap a la democràcia, modulava des de fora el procés constituent.

En el debat parlamentari del 20 de setembre de 1977, els diputats comunistes es continuen oposant a l'ingrés a la CEE mentre que el partit socialista se'n mostra un ferm partidari. El treball per crear una socialdemocràcia europeista havia fet la seva feina durant anys per part de les fundacions de partits socialistes europeus que van orientar i donar suport al projecte de renovació del partit socialista es-